

WPA Benelux

Nieuws 2013/3

WPA – Nieuwsbrief 3 – 2013

Blz. 2	Van het bestuur
Blz. 3	Nieuwsflitsen
Blz. 5	Fazantendag
Blz. 6	Waar komt ons woord fazant vandaan?
Blz. 7	De laatste edelfazanten in Europa
Blz. 11	Wilde kamhoenders
Blz. 16	Lidmaatschap en agenda

Himalaya-glanzfazant
(*Lophophorus impeyanus*)

Foto Paulo Raeymaekers in Zoo Parc Overloon

Colofon

Voorzitter

Ludo Pinceel

Secretaris

Paulo Raeymaekers

Penningmeester

Teun van de Braak

Leden

Dr. Serafino Di Cristofaro

Frédéric Verstappen

Ivan Roels

Dirk Callebaut

Jaak Janssen

Coördinator studbook

Ivan Roels

Website

www.wpa-benelux.info

E-mail

info@wpa-benelux.info

Hoofdredacteur Nieuwsbrief

Ludo Pinceel

Leden European Conservation Breeding Group

Ludo Pinceel

Paulo Raeymaekers

Frédéric Verstappen

Internationale contacten

Steven Vansteenkiste

Veterinaire aspecten

Loi Burger

Ereleden

Han Assink postuum

Dieter Arnolds postuum

Madelon Willemsen

Postadres secretariaat

Paulo Raeymaekers

Lage weg 37c

2470 Retie

België

Raad van Advies

R. van Bockstaele

Prof. Dr. G.M. Dorrestein

Ir. R. Holsheimer

Drs.Ir. P.P. van der Lugt

Drs. Ing. Ronald Wezeman

Uitgave

De Nieuwsbrief WPA wordt 4
maal per jaar uitgegeven onder
verantwoordelijkheid van de
WPA-Benelux

Van het bestuur

De zomer is er uiteindelijk dan toch gekomen. De maand juli was een echte recordmaand qua uren zonneschijn, met zeer hoge temperaturen, maar augustus lijkt nu toch meer gewoon zomers te worden. Enkele uitzonderingen niet te na genomen, leek het voorbije kweekseizoen geen groot succes. We zullen dus weer onze hoop op volgend jaar moeten vestigen.

In deze nieuwsbrief brengen we uiteraard het laatste nieuws over de lopende projecten van onze focusgroepen en een stand van zaken betreffende de redding van ons zorgenkind: de Edwards-fazant. Verder richten we onze aandacht op enkele van de meest interessante fazantensoorten: de Edelfazanten en de Wilde Kamhoenders. Slecht een beperkt aantal liefhebbers houdt zich specifiek met deze vogels bezig en dat is best jammer. De “gewone” fazant is immers meestal slechts bekend bij het grote publiek als jachtwild, terwijl de zuivere ondersoorten van deze soort tot de kleurrijkste en meest interessante fazanten behoren. Ook de kamhoenders, die ons de belangrijkste vogel ter wereld, de kip, hebben geleverd verdienen meer onze aandacht dan nu het geval is.

Op onze Fazantendag in Zoo Parc Overloon op zaterdag 14 september zal Edouard Jelen van WPA Frankrijk ons een presentatie over de Edelfazanten brengen. Het is ook dank zij hem dat we weten dat er in het noorden van Griekenland nog een originele populatie van de Zuid-Kaukasische fazant (*Phasianus colchicus colchicus*) leeft; meteen de enige wilde populatie van een fazantensoort in Europa.

Hoogtepunt van de middag wordt zeker de presentatie van Dr. Vet. Frank Verstappen. Deze dierenarts-specialist behaalde bovendien aan het ECZM (Avian) het diploma van European Veterinary Specialist in Zoological Medicine en werkt voor verschillende zoo's zoals Artis. Hij zal een inleiding geven betreffende de anatomie en fysiologie van vogels, dan een aantal vaak voorkomende problemen en ziekten bespreken gerelateerd aan onder andere voeding, vruchtbaarheidsproblemen en infectieziektes met nadruk op parasitaire ziektes. Tijdens de presentatie wordt een deel gewijd aan het zelf onderzoeken en behandelen van vogels, wat je wel en niet moet doen. Er wordt ook ruim tijd voorzien om vragen te stellen. Niet te missen dus!

Nieuwsflitsen

De **focusgroep Tragopanen** heeft in de voorbije periode niet stil gezeten. De leden kwamen bijeen op 20 juli in de zomerse tuin van Ivan Roels te Blaasveld. De resultaten van de vierde ronde van het DNA-onderzoek zijn inmiddels bekend en werden besproken. Ditmaal waren er heel wat stalen uit Duitsland binnengekomen. De resultaten waren relatief goed: van de 50 onderzochte vogels bleken er slechts 7 niet soortzuiver te zijn: 1 Temminck, 1 Cabot en 5 Satyr. Dank zij het onderzoek is het nu ook mogelijk de zogenaamde “genetische afstand” tussen de onderzochte dieren te bepalen en “ideale” koppels samen te stellen. Paulo Raeymaekers heeft al heel wat gegevens in het programma ZooEasy ingevoerd en coördineert de nieuwe soortzuivere populaties. Er werden al een aantal afspraken gemaakt tussen de deelnemers aan het nieuwe stamboek, zodat er via uitwisselingen dieren met elkaar gepaard kunnen worden die minimaal verwant zijn. Daardoor wordt de kans op inteelt vermeden en wordt de toekomst van de populatie op langere termijn veilig gesteld. Er werden dit jaar ook al 70 speciale TR-ringen verdeeld onder de kwekers die over gecertificeerde dieren beschikken.

Voor de vijfde fase van het onderzoek werden intussen al 24 stalen aangevraagd door liefhebbers. Wie ook stalen van zijn dieren wil laten onderzoeken (kostprijs is nog steeds 70 €) neemt best even contact op met Willy Tieleman (E-mail: willy.tieleman@skynet.be).

De **focusgroep Kraagfazanten** heeft vorig jaar 4.2 goudfazanten van verschillende nieuwe bloedlijnen kunnen verwerven. Een hen werd ter beschikking van Michel Klat gesteld, die nog over een jonge raszuivere haan beschikte. Het is dank zij Michel dat de werkgroep destijds met een aantal zuivere goudfazanten kon starten om de 5000-populatie op te bouwen. De andere hen bleef hier bij ons, gekoppeld aan één van de nieuwe hanen van een andere bloedlijn. De overige drie hanen werden aan hennen van de bestaande 5000-populatie gekoppeld. Jammer genoeg heeft dit jaar geen enkel jong van deze dieren opgeleverd. Volgend jaar beter!

Dit jaar konden we opnieuw op een nieuwe import rekenen, die 5 jonge goudfazanten opleverde. Ook deze zullen binnen de groep gehouden worden.

De jonge Lady Amherst-hen die we vorig jaar konden kweken werd dit jaar gekoppeld aan de zuivere haan die we in broedleen hebben van Noël Hendrickx. Ze heeft dit jaar nog niet gelegd, maar is in goede gezondheid. We duimen ook hier voor meer succes volgend jaar en we hopen dat de haan, die ondertussen bejaard genoemd kan worden, zijn plicht nog kan vervullen.

De **EJFG** (focusgroep wilde kamhoenders) probeert de interesse voor de wilde kamhoenders weer wat nieuw leven in te blazen. Zie hiervoor ook het artikel verder in dit nummer. Op de tentoonstelling van Aviornis West-Vlaanderen in Roeselare op 2-3 november 2013 zal speciaal aandacht aan deze vogels geschonken worden. Samen met die van de goudfazanten, zijn er dit jaar ook enkele eieren van het Indisch Rood Kamhoen bij de werkgroep beland. Jammer genoeg was het resultaat erg mager qua bevruchting, zodat we maar over drie kuikens beschikken.

Via Oostenrijk zijn er ook enkele vogels van het Birmaans Rood kamhoen beschikbaar gekomen. Ook daar is het aantal momenteel nog erg beperkt.

Het **reddingsplan voor de Edwards-fazant** loopt langzaam maar zeker verder.

Ter plaatse in Vietnam worden momenteel contacten gelegd om enerzijds verder onderzoek naar de eventuele aanwezigheid van de soort uit te voeren en anderzijds geschikte gebieden te zoeken waar de soort in een later stadium zou kunnen geïntroduceerd worden.

Hier bij ons wordt verder gewerkt aan de doorlichting van de populatie in beschermd milieu. Zoals in onze vorige nieuwsbrief gemeld werd, zijn de 13 eerste stalen voorlopig doorgelicht. Inmiddels beschikken we ook over stalen van 14 verschillende vogels uit de VS. Om de genetische verscheidenheid met zekerheid vast te stellen en om eventuele hybriden met de Swinhoe-fazant uit te sluiten moeten echter een voldoende groot aantal voor de Edwards-fazant soort-specifieke microsatellieten ontwikkeld worden, net zoals dat voor het Tragopan DNA Project gebeurd is. Zoals we trouwens van dat project onthouden hebben, is dat een dure onderneming, waarvan toen de kosten grotendeels door Aviornis International gedragen werden.

De samenwerking met het labo van BioGenomics aan de KULeuven voor het Tragopan-project was tot nu toe schitterend en zij hebben ook blijk gegeven over de nodige expertise te beschikken om een dergelijk onderzoek tot een goed einde te brengen. Daarom hebben we besloten ook voor het Edwards-project op hun diensten beroep te doen. Een ontwerp contract is inmiddels opgesteld en zo gauw we de stalen die voor het onderzoek nodig zijn bijeen hebben, kan het project van start gaan.

Voor wat de financiële kant betreft, hebben al verschillende afdelingen van WPA zich geëngageerd om het project te steunen. We hopen dat ook organisaties zoals EAZA (zoo's) en andere die conservatie in hun vaandel voeren, hun steentje zullen bijdragen. Tenslotte is de Edwards-fazant de eerste soort die in historische tijden door toedoen van de mens aan het uitsterven is (of het wellicht al is) en we dragen hiervoor dus een verpletterende verantwoordelijkheid. Als we er met vereende krachten niet in slagen deze soort van de ondergang te redden, verliezen we alle geloofwaardigheid!

Alle suggesties over mogelijke sponsoring van dit belangrijke project zijn welkom: stuur een mailtje naar lpgalliformes@gmail.com voor meer concrete informatie.

De situatie van de Edwards-fazant werd ook besproken op de bijeenkomst van de **Bird TAG's van EAZA** die dit jaar doorging tijdens de laatste week van de maand mei in Villars-les-Dombes in de buurt van Lyon in Frankrijk.

Algemeen werden er een aantal zeer belangrijke items besproken. Zo zal EAZA het kweken van afwijkende vormen (zoals kleurafwijkingen) ontmoedigen in de zoo's. Ontsnappen van vogels en de IAS problematiek, een toekomstige wetgeving betreffende vliegbeperking van vogels, waarbij leewieken zou verboden worden, kwamen uitgebreid aan bod. Verder werden besproken de contacten met de particuliere sector en de duurzaamheid van populaties.

Tenslotte ging de aandacht naar collectieplanning, waarbij de rehabilitatie van vogels en de daarvoor te voorziene ruimte werd benadrukt.

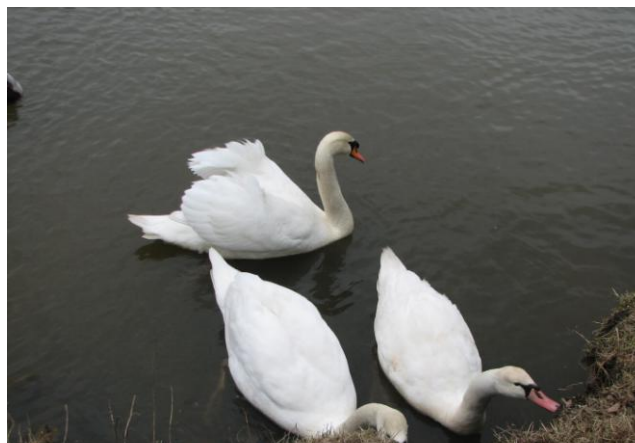
Tijdens de vergadering van de Galliformes TAG ging het leeuwendeel van de aandacht zoals gezegd naar de Edward-fazant. Verder werd er gediscussieerd over de eventuele deelname aan een kweekprogramma voor de Borneo-pauwfazant en werd er een update gegeven van de verschillende stamboeken en registers, namelijk van de Palawan-pauwfazant, de Kongopauw, de Argusfazant, de Salvadori-fazant en de Prelaatfazant. De vergadering werd afgesloten met een presentatie van John Corder over de verschillende projecten waarin WPA samenwerkt met de dierentuinwereld voor het behoud van een aantal fazantensoorten.

WPA-Benelux nodigt u uit op haar

Fazantendag 14 september 2013 in Zoo Parc Overloon
te Overloon

programma

- 9h00 onthaal
- 10h00 begeleide rondgang
- 12h00 lunchbuffet
- 13h00 aanvang lezingen
 - ✓ De heer Koen Peeters (hoofd dierv verzorging Zoo Parc Overloon) presentatie over de fokprogramma's en behoud van bedreigde diersoorten
 - ✓ De heer Edouard Jelen (WPA-France) over de Edelfazanten
- 15h00 koffiepauze
- 15h30 vervolg lezingen
 - ✓ Dr. Frank Verstappen (dierenarts) over ziekten bij vogels en de huisapotheek van de liefhebber
- 17h00 einde
- vrije rondgang tot 18H

Tussenkomsdagprogramma

35 € leden

40 € niet leden

Avondprogramma

Voor de liefhebbers is er een diner en een gezellig samenzijn voorzien.

Een 3-gangenmenu met keuze mogelijkheden en drank tijdens de maaltijd inbegrepen voor 35 €

Aanvang om 18h30

Te storten op uniek rekeningnummer :

Nederland : 1093646 ING-bank

Belgie: IBAN NL62INGB0001093646

Inschrijving is verplicht

voor 05 september 2013.

Tel (00)32 14 378676

Email: paulo.raeymaekers@skynet.be

Waar komt ons woord fazant vandaan?

Als we het woord “**fazant**” opzoeken in een zogenaamd etymologisch woordenboek vinden we dat het al sinds 1287 in het Middelnederlands wordt gebruikt. Men schreef toen echter “fasaen” meervoud “faisante”. Het woord is ontleend het Oudfranse *feisant*, *fesant* of *fesan*. Omstreeks 1172 lezen we voor de eerste keer *feisanz* (als meervoudsvorm). Ook de Engelse en de Duitse woorden (*Engels pheasant* (1299 *fesaund*); *Duits Fasan*) zijn duidelijk Frans van oorsprong.

Ten oosten van de Zwarte Zee, ingeklemd tussen de Grote en de Kleine Kaukasus, ligt Georgië. Een van de rivieren die er van de bergen naar beneden komen is de Rioni, die nabij de stad Poti uitmondt in de Zwarte Zee.

De oude Grieken kenden deze streek als Colchis, en de Rioni als de Phasis. Het gebied lag aan de rand van de hun bekende wereld. De Grieken hadden er al in de 6de eeuw v.Chr. een handelsnederzetting, maar over de tijd daarvoor deden de wildste verhalen de ronde. Letterlijk legendarisch was bijvoorbeeld de tocht van de Argonauten, die er onder leiding van Jason op uit waren getrokken om het Gulden Vlies te bemachtigen. Dat was een gouden ramsvacht, die in de bossen van Colchis door een vuurspuwend monster werd bewaakt. Met hulp van de plaatselijke prinses Medea, die verliefd werd op Jason, konden de Argonauten zich met de begeerde buit uit de voeten maken. Het verhaal gaat dat zij behalve het Gulden Vlies ook een exotische vogel meenamen met een buitengewoon fraai verenkleed. Voor de Grieken was dat een ‘Phasiaanse’ vogel — een *Φασιανος Ορνις*. In het Latijn werd dat *phasianus*.

Of de introductie van de *fazant* in de klassieke wereld werkelijk te danken is aan de Argonauten, valt te betwijfelen. Zeker is wel dat de vogel in de Kaukasus en in een klein gebiedje in Noord-Griekenland nog altijd inheems is en dat hij in de Oudheid algemeen bekend was. Via de Romeinen is de fazant al in de vroege Middeleeuwen in Midden- en West-Europa terechtgekomen. De gewone fazant, die dus al meer dan tweeduizend jaar in Europa rondwandelt en ook wel, maar minder enthousiast, rondvliegt, draagt de officiële soortnaam *Phasianus colchicus* — een duidelijke verwijzing naar zijn gebied van herkomst. De soort omvat enkele tientallen ondersoorten, die onderling gemakkelijk te kruisen zijn. Zo is de bekende witte ring rond de hals van de fazant pas in de 19de eeuw hier geïntroduceerd, door kruising met een uit China afkomstige ondersoort (*P.c.torquatus*).

Toen de Zweed Linnaeus in 1758 de tiende versie van zijn “Systema Naturae” publiceerde, nam hij daarin de hem bekende hoenderachtigen op. Op bladzijde 158 vinden we het geslacht “*Phasianus*” terug met 5 soorten: de kip (*Phasianus Gallus*) op kop, gevolgd door het parelhoen (*Phasianus Meleagris*), de gewone fazant (*Phasianus colchicus*), de goudfazant (*Phasianus pictus*) en tenslotte de zilverfazant (*Phasianus nycthemerus*). Hij zag dus duidelijk de verwantschap tussen deze vogels. Alleen de Edelfazant heeft de geslachtsnaam

“*Phasianus*” behouden, maar de naam “fazant” en “fazantachtigen” is tot op de dag van vandaag blijven bestaan voor zijn verwanten.

Bronnen:

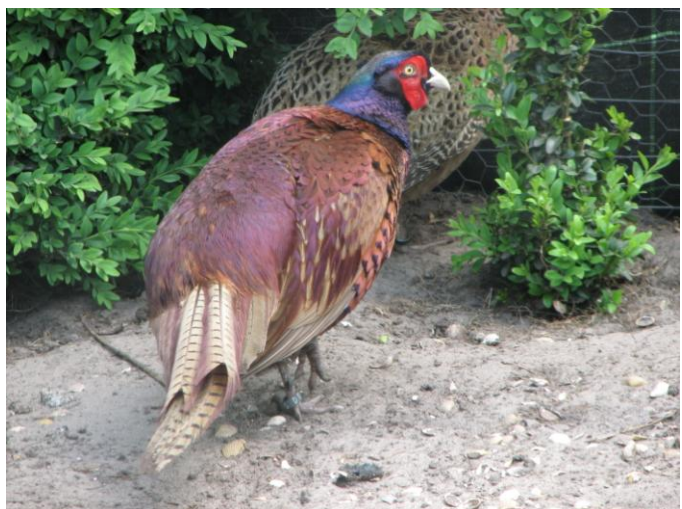
C. Linnaeus (1758). *Systema Naturae*

M. Philippa e.a. (2003-2009),

Etymologisch Woordenboek van het Nederlands

E. Sanders (1995),

Geonimenwoordenboek

De laatste autochtone populatie van de edelfazanten in Europa

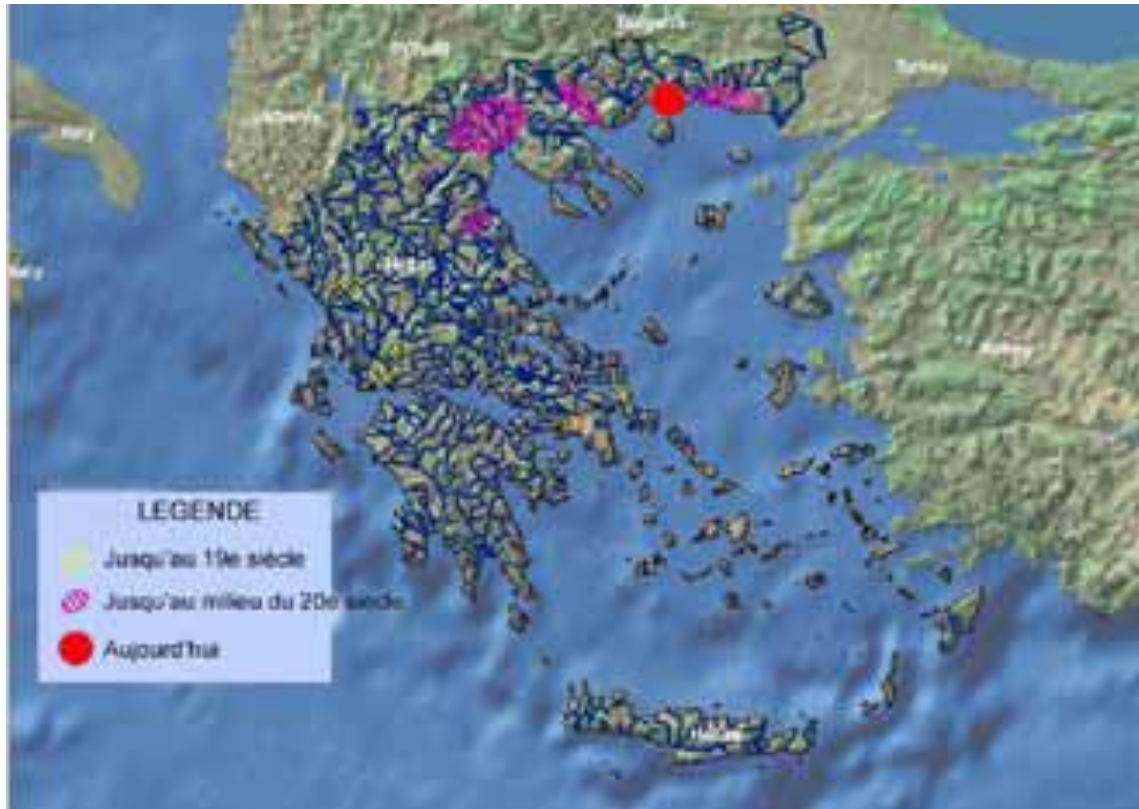
Christos Sokos¹ & Periklis Birtsas^{1,2}

¹Research Division, Hunting Federation of Macedonia and Thrace, 173-175 Ethnikis Antistaseos Str., GR 55134 Thessaloniki, Hellas (Greece)

²Laboratory of Wildlife, Department of Forestry and Management of Natural Environment, Applied Science Institute of Larissa, Terma Mavromihali str., GR 43100, Karditsa, Hellas (Greece)

Email: thiramatologos@hotmail.com

De Zuid-Kaukasische edelfazant: *Phasianus colchicus colchicus*, komt nog voor in kleine geïsoleerde populaties in de landen ten oosten van de Zwarte Zee: Armenië, Georgië, Azerbeidzjan en Iran en in het westen van Griekenland (Braasch et al., 2011). Deze populaties omvatten een paar honderd individuen. Dientengevolge, volgens de criteria van de IUCN (2001), moeten de ondersoorten worden ingedeeld als “kwetsbaar” op wereldniveau (Sokos en Birtsas 2005). Griekenland ligt in Zuidoost-Europa aan de rand van Azië. De biodiversiteit is er rijk. (Blondel et al. 2010). De fazanten waren al bekend bij de oude Griekse auteurs zoals Aristophanes en Aristoteles. (Pollard 1977). De geograaf Agatharchides van Cnidus (2de eeuw VC) meldt dat "een groot aantal van deze vogels, bekend als fazanten, de rivierdelta's bewonen". (Pollard 1977). Ornithologen en jagers van de 19e en 20e eeuw geven informatie over de verspreiding van deze ondersoort in Griekenland. Volgens hen omvatte haar habitat het grootste deel van continentaal Griekenland (figuur 1). Tot de 19e eeuw hebben er populaties bestaan in Attica, Euboea en Akarnania (Handrinos en Akriotis 1997). Pringale (1972) geeft een ruime verspreiding van deze fazanten aan in de valleien van de Pineios-rivier

*verspreiding van de Edelfazant in Griekenland
blauw: in de 19de eeuw – rood: vandaag*

in Thessalië, Spercheios en de Golf van Arta tot de 19e eeuw. Tsitsas (1965) voegt daaraan toe dat na de revolutie van 1821, er fazanten waren in de oeverbossen van Agrinio, in het westen van Hellas.

Boev (1997) ontdekte beenderen van fazanten op archeologische sites, en kon aantonen dat de soort vroeger ook in Bulgarije aanwezig was. De oudste vondsten zijn van Dolnoslav (100km ten noordoosten van de Nestos Delta) en dateren van 5530-5480 BC. Deze bevindingen, en het feit dat de Kaukasische Fazant een brede distributie had in Griekenland en Bulgarije, versterken het idee dat het om een soort gaat die inheems in de Balkan. De aanwezigheid van deze soort als gevolg van de invoering door de mens behoort misschien wel tot mythologie (legende van Jason en de Argonauten, rivier Phasis in Colchis, Republiek Georgië), terwijl de geschiedenis van pogingen om de vogels in te voeren wordt gekenmerkt door talrijke mislukkingen en beperkt succes (Sokos et al., 2008). Het antieke Griekenland had de westkust van de Republiek Georgië gekoloniseerd tot in het land van de Colchis, met handelsnederzettingen aan de Phasis tijdens de 6de en 5de eeuw voor Christus. Deze bevonden zich in de moerassige delta van de rivier Phasis (nu Rioni), een habitat van de fazanten tot in onze dagen (Sokos en Birtsas 2005). Na de 19e eeuw is de verspreiding van deze fazanten geleidelijk verminderd en de jacht erop is verboden sinds 1923. In het eerste derde van de 20e eeuw was de soort alleen nog aanwezig in de regio's van Thracië en Macedonië in Noord-Griekenland .

De Kaukasische fazant in de Nestos Delta

*Haan van de Kaukasus-fazant : P.c. colchicus
(foto: K.Amiran).*

De Nestos Delta is de laatste schuilplaats van de Kaukasische fazant in Europa. Volgens Paralikidis et al. (1997) is de zuiverheid van fazanten in de Nestos Delta gebaseerd op de niet-invoering van andere fazanten in het gebied en ook op het bestaande verbod, zodat het risico van genetische introgressie wordt vermeden. Bovendien werd geen enkele haan met enige sporen van een witte ring rond de hals in het reservaat waargenomen . De Nestos Delta verspreidingskaart heeft grote ecologische betekenis omdat het de plek aangeeft van een opmerkelijk aantal belangrijke ecotopen, die een habitat bieden voor vele wilde soorten flora

en fauna. In 1956, werd de regio vastgelegd als een toevluchtsoord; en sinds 1971 werd hij opgenomen in de Ramsar-Convention. Het gebied wordt ook beschermd door de Berner Convention en de EG-richtlijnen (Natura 2000-netwerk). Jacht is er verboden (Dafis et al. 1997). Bovendien werden twee hekken gebouwd in 1982 door de Forest Service, een aan elke kant van de rivier Nestos ter bescherming van de fazanten en de natuurlijke vegetatie, in plaats van het gebruikelijke weideland. Figure 3 toont het habitat voor wilde fazanten in de Nestos Delta. Er zijn geen gegevens over de populatie van voor 1980, maar oude jagers en boswachters roemen de hoge overvloed van fazanten in de Kaukasus. In 1985 meldde Papageorgiou (1992) dat 200-300 fazanten gespot werden in de Delta. Jerrentrup en Resch (Handrinos, 1989 en Akriotis, 1997) geven aan dat ze 50 mannetjes hebben geïdentificeerd. Paralikidis et al. (1997) stelden dat de populatie 700-1050 individuen telde in de periode 1990-1994. Afgelopen tien jaar (2003-2012), bepaalt men de bevolking met behulp van een methode waarbij men de roep van de hanen telt in de maand mei, op 84 systematisch geselecteerde punten, verspreid over het grootste deel van de Delta. Tijdens deze periode werden 31 tot 92 territoria van hanen gelokaliseerd. Volgens Hamburger (1966) komt dit overeen met een totale bevolking in het voorjaar tussen 100 en 250 individuen. In 2003 werd ook de Nestos Delta geïntegreerd als habitat voor de edelfazant door het gebruik van een

*Habitat van de edelfazant in de Nestos Delta
(foto Christos Sokos).*

onvruchtbaar werd. Er zijn ook vele gebouwen en stallen. Deze gebieden omvatten 85 procent van de Nestos Delta. In de rest van de Delta (of 15% van de oppervlakte) lijdt de relevantie van de habitat onder het gebrek aan open ruimte in de beboste gebieden en aan de onvoldoende diversiteit van de kruidvegetatie (Sokos et al. 2004). Roofdieren van de fazanten vormen een grote populatie in de Nestos Delta; ze kunnen de oorzaak zijn van ernstige verliezen. Dit zijn: de wilde kat (*Felis silvestris*), marter (*Martes foina*) en de jakhals (*Canis aureus*). Vossen (*Vulpes vulpes*) zijn er minder talrijk. Bovendien vernietigen de jakhals, wilde zwijnen kraaien en zeemeeuwen ook de nesten die ze ontdekken.

Conservatie-acties

Het feit dat deze ondersoort alleen in de Nestos Delta voorkomt en haar lage abundantie, motiveert haar status van “kritisch bedreigd” op nationaal niveau (Handrinos 2009). Deze fazantenpopulatie met een unieke genetische samenstelling in de Nestos Delta wordt geconfronteerd met vele bedreigingen (bijvoorbeeld habitatverlies door intensieve landbouw, roofdieren, herdershonden en stroperij). Een drastische daling van de populatie zal resulteren in het uitsterven van de laatste autochtone populatie van de “fazant van Colchis” in Europa. Deze fazanten zijn dus niet in gevangenschap gefokt. De Federatie van de jacht in Macedonië en Thracië nam stappen om de soort te helpen door verbetering van de habitat in de Nestos Delta en door bescherming en controle van de fazantenpopulatie en heeft een actieplan gepubliceerd (Sokos en Birtsas 2005). Deze inspanningen moeten worden aangemoedigd en moeten worden gecombineerd met reïntroducties in gebieden met een geschikte habitat, waar de menselijke activiteiten in verband met landbouw en veeteelt beperkt worden.

Referenties:

- Boev, Z.N. 1997. Wild Galliform and Gruiform Birds (Aves, Galliformes and Gruiformes) in the Archaeological Record of Bulgaria. Intern. Journ. of Osteoarchaeology:7:430-439.
- Burger, G.V. 1966. Observations on aggressive behavior of male ring-necked pheasants in Wisconsin. J. Wildl. Manage. 30(1):57-64.
- IUCN.2001. IUCN Red List Categories and Criteria:Version3.1. IUCN Species Survival Commission.
- IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UKii+30pp.
- Paralikidis, N., Y. Karakousis, N. Papageorgiou, and C. Triantaphyllidis. 1997. Genetic structure and divergence between two native populations of the black necked pheasant (*Phasianus colchicus*) from Greece and Bulgaria. Fol. Zool. 46(2):143-149.
- Pollard, J. 1977. Birds in Greek Life and Myth. Thames&Hudson. London
- Sokos, C.K. and P.K. Birtsas. 2005. Management Black-necked pheasant in Hellas. Hunting Federation of Macedonia & Thrace-Ministry of Environment, Physical Planning and Public Works. Thessaloniki.
- Sokos, C.K. , P.C. Platis, P.K. Birtsas, C.A. Stamkopoulos, and K.D. Karakatsanis, 2004. Pheasant habitat suitability index: its application in Nestos Delta. Proceedings of 1st Pan-Hellenic Environmental Conference: 148–158.(in Greek)

Wilde kamhoenders zijn ook fazanten!

Het is de hoogste tijd om een aantal misverstanden omtrent de wilde voorouders van onze kippen uit de weg te ruimen.

Weinig mensen realiseren zich hoe belangrijk die ene fazantensoort, de kip, voor de culturele en economische ontwikkeling van de mensheid geweest is en nog altijd is.

Wanneer de kip voor de eerste keer gedomesticeerd werd is moeilijk te achterhalen.

Heel vaak wordt de oude cultuur uit de Indusvallei als de bakermat van de kip aangenomen, maar anderen betwisten dat en zoeken de oorsprong liever in Thailand, Myanmar of zelfs China. Zeker is dat de dieren inderdaad al duizenden jaren geleden door de Chinezen gehouden werden en dat er in de vallei van de koningen te Luxor in Egypte een afbeelding van een kip te zien is die bijna drieduizend vijfhonderd jaar oud is.

Tekening van een haan afkomstig van 'De Vallei der Koningen' te Luxor (Egypte). Ze dateert van de achttiende dynastie (1424 – 1123 voor Christus).

De gedomesticeerde kip stamt, naar alle waarschijnlijkheid, af van de soort *G. gallus*. De domesticatie zou dus in de Indusvallei in India, waar men 4000 jaar geleden al aan hanengevechten deed, hebben plaatsgevonden. Volgens anderen waren er echter 8000 jaar geleden al gedomesticeerde kippen in Zuid-China. Deze theorie is gebaseerd op fossiele vondsten. Japanse onderzoekers kwamen dan weer tot de vaststelling dat de ondersoort *G. g. gallus* volstond als voorouder van al de gedomesticeerde kippenrassen, maar Zweeds onderzoek kon dit weerleggen met een studie waarin ze het *Yellow Skin* gen gebruikten om de hybride oorsprong van de gedomesticeerde kip te verklaren. *G. gallus* heeft voor dit gen het *White Skin* allel en heeft daarom grijze poten. Heel wat gedomesticeerde kippen hebben echter gele poten en een gele huid door aanwezigheid van het *Yellow Skin* allel. Dus hoewel gedomesticeerde kippen vele kenmerken vertonen van de wilde *G. gallus*, moet het *Yellow*

skin allel een andere oorsprong hebben. Men vermoedt dan ook inmenging van *G. sonneratii* tijdens de domesticatie, vermits deze soort het *Yellow Skin* allel wel heeft.

Volgens historici werden kippen in eerste instantie gehouden voor religieuze aspecten en hanengevechten en niet voor het vlees of de eieren. Ze zouden eerst in het verre oosten en in Egypte, Perzië en Kreta geïntroduceerd geweest zijn. Vervolgens kwamen ze via handelsroutes rond 700 v.Chr. Europa binnen. Ze werden eerst doorheen Griekenland verspreid en daarna ook doorheen Italië. Ongeveer 100jaar later werd de kip ook bij de Germanen en Kelten geïntroduceerd. De vondst van bronzen sporen voor vechthanen bij opgravingen in Engeland, tonen aan dat de Kelten al kippen hielden, lang voor de Romeinen er binnenvielen. Wanneer ontdekkingsreizigers in de 16^e eeuw de eilanden van de Stille oceaan bezochten, vonden ze ook daar gedomesticeerde kippen bij de inwoners. Uit onderzoek bleek dat Polynesische stammen al 3000 jaar lang kippen introduceerden op deze eilanden. Vanuit Europa bereikte de kip tenslotte ook Noord en Zuid Amerika. Vanwege haar uitstekend aanpassingsvermogen aan de meest verscheidene omgevingsfactoren werd de gedomesticeerde kip dus al snel een kosmopolitische vogelsoort.

In de systematiek vinden we de kamhoenders terug bij de Hoendervogels of Galliformes, in de familie der Fazantachtigen of Phasianidae. Ze behoren alle tot het geslacht *Gallus*, dat vier soorten omvat:

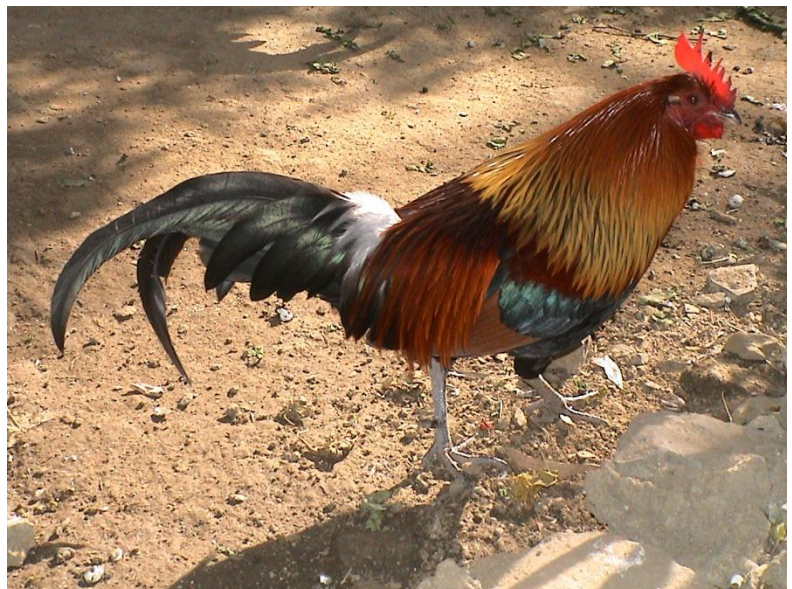
1. *Gallus gallus* of het Rode Kamhoen (en niet “bankivahoen”, zoals de soort nog altijd verkeerdelijk genoemd wordt) dat het grootste verspreidingsgebied heeft. We vinden het van Pakistan over Nepal, India, Birma, Vietnam tot zuidwest China in het noorden. Verder komt het ook meer zuidwaarts voor in Thailand, Maleisie, Singapore en op Sumatra, Java en Bali.
2. *Gallus sonneratii* of het Sonnerat-hoen, soms ook ‘grijs kamhoen’ genoemd, wordt aangetroffen in het zuidelijk deel van India.
3. *Gallus lafayetii* of het Lafayette-hoen, soms ‘geel kamhoen’ leeft enkel op het eiland Sri Lanka (het voormalige Ceylon) en
4. *Gallus varius* of het Groene Java-hoen vinden we op Java, Bali en Lombok en een reeks andere eilanden van het Soenda archipel.

Al deze kamhoenders hebben de houding en het gedrag van fazanten.

Het meest opvallende kenmerk van het geslacht *Gallus* is dat de hanen op de kop en onder de keel opvallende vlezige aanhangsels dragen ('kam' en 'lellen') die bij de hennen echter nauwelijks te zien zijn of geheel ontbreken.

Bij de hanen wordt de staart opvallend laag gehouden en hij bezit slechts één paar opvallend lange sikkilveren. Vooral de halsveren zijn bijzonder kleurrijk. De hennetjes zijn weinig opvallend en bezitten een typische bruine schutkleur.

1. De hanen van het Rode Kamhoen hebben een diep-getande rode kam en de voornaamste veerkleuren zijn zwart voor het lichaam en oranjegeel tot rood

voor de halsveren en de achterrug. De hennetjes zijn donkerbruin op de rug en roze op de borst met een oranje-gele nekveertekening.

In zijn oorspronkelijk leefgebied wordt ook deze soort bedreigd door het oprukken van de mens, net zoals dat voor de meeste andere fazantensoorten het geval is. Een bijkomend probleem dat uniek is voor het rode kamhoen, is het feit dat met de mens ook de gedomesticeerde kippen zich verder en verder verspreiden. Het gevaar is dus zeker niet denkbeeldig dat na verloop van tijd, heel wat wilde populaties door kruisingen met hun tamme nazaten, genetisch besmet raken of het al zijn, waarbij hun natuurlijke biologische eigenschappen verdwijnen. Het conserveren van natuurzuivere stammen, zowel in het wild als in beschermd milieu, lijkt dus een dwingende noodzaak.

2. Bij het Sonnerat-hoen valt vooral het halsbehang van de hanen op. De lange grijze nekveren bezitten naar hun uiteinde toe lakplaatjes die wit tot oranje gekleurd zijn. De kam is hoog en ondiep getand. De hennetjes hebben een bruine rugkleur en een mooie geschelpte wit-bruine borsttekening.

In de 19de eeuw werden duizenden hanen uit de natuur geroofd en gedood voor hun fel begeerde halsveren. De nekveren met het opvallende oranje wasplaatje, werden gebruikt bij het vliegvisserij. Gedurende de 20ste eeuw kwam de soort op de CITES lijst terecht en nam de jacht op *G. sonneratii* af. Men kweekte de benodigde hanen in nu gevangenschap, waarbij jammer genoeg ook tamme kippen ingekruist werden om de dieren minder wild te maken.

3. Het meest opvallende aan de haan van het Lafayette-hoen is de grote ovale zwakgetande kam met een helgele vlam erin.

Merkwaardig is dat deze soort midden tussen de twee kinlellen soms een klein derde keelelletje draagt. De lichaamskleur is geel, oranje en blauw. De hennetjes zijn op de rug wat lichter bruin gekleurd, maar hebben een duidelijke bloktekening op de vleugels, terwijl de borst wit is met een fijne zwarte tekening. *G. lafayetii* is niet bedreigd en

de populatiegroei is nagenoeg overal positief. Het hoen, dat trouwens de nationale vogel is van Sri-Lanka, heeft kunnen profiteren van maatregelen die getroffen werden in 1992 ter bescherming van de bossen.

4. De haan van het Groene Java-hoen heeft dan weer een grote ongetande kam en slechts één grote keel. Kam en keel zijn roze-rood, blauw en geel gekleurd. Het lichaam van de haan is overwegend zwart en groen van kleur. De hennetjes vallen op door hun slanke bouw en kaneelbruine lichaamskleur.

Sinds lang wordt *G. varius* in gevangenschap gehouden en gekruist met gedomesticeerde kippen door de plaatselijke bewoners. De mannelijke hybriden ('*Bekisars*' genaamd) hebben een mooie roep die van op grote afstanden te horen is. Oorspronkelijk werden deze hybriden meegenomen op vissersboten op de Indische oceaan om contact te houden tussen de schepen (mist en windvlagen zijn veel voorkomend op de Indische Oceaan).

Alleen binnen de soort *G. gallus* werden vijf ondersoorten beschreven: het Cochinchinees rood kamhoen *G. g. gallus* (Lin. 1758), het Indisch rood kamhoen *G. g. murghi* (Robinson en Kloss 1920), het Tonkinees rood kamhoen *G. g. jabouillei* (Delacour en Kinnear 1928), het Birmaans rood kamhoen *G. g. spadiceus* (Bonnaterre 1791) en het Bankivahoen of Javaans rood kamhoen *G. g. bankiva* (Temminck 1813) (Delacour 1977).

Uit balgenonderzoek van meer dan 300 museumspecimens (musea van Tring (GB), Parijs (Fr), Berlijn (DI) en Leiden (Ne)) door de EJFG kwam *G. g. bankiva* als enige valabele ondersoort of misschien zelfs soort naar voren. Wetenschappelijk onderzoek op basis van DNA lijkt dit inmiddels te bevestigen. Verschillen tussen de andere vier continentale vormen zijn immers niet constant en waarschijnlijk te wijten aan variatie in frequentie van dezelfde

genen. Het enige duidelijke morfologisch verschil is de kleur van de oorschijven, die wit is in het zuidelijk deel van het verspreidingsgebied en rood in het noordelijk deel.

Het is een regelrechte belediging te stellen dat deze prachtige dieren op doodgewone kippen zouden lijken. Wel is het zo dat we bij de hedendaagse kippenrassen - de afstammelingen van onze wilde kamhoenders dus - een aantal vormen en kleuren aantreffen die aan hun verre voorouders herinneren, wat volkomen normaal is.

Toch zijn er een aantal belangrijke verschillen tussen de wilde kamhoenders en hun moderne afgietsels.

Een daarvan is dat de hanen van het rode kamhoen en het Sonnerat-hoen een zogenaamde eclipsrui kennen. Tijdens de zomermaanden verliezen ze namelijk hun opvallend gekleurd halsbehang en vervangen dit door korte, bescheiden zwart gekleurde, nekveren. Het uitblijven van eclips-rui bij een dier wijst er welhaast zeker op dat het 'kippenbloed' bezit, daar een dergelijk overgangskleed bij tamme kippenrassen nooit wordt aangetroffen. Een aantal andere verschillen zijn de korte kraai, het beperkt aantal eieren in een legsel (5-6) en de zeer dunne huid, waardoor de dieren bij het vastnemen zeer gemakkelijk 'veren laten'.

Het is betreurenswaardig dat er in de bestaande fazantencollecties van zoo's en vogelparken en bij particulieren steeds minder wilde kamhoenders aangetroffen worden. Als we ergens toch eens een stelletje ontmoeten, zijn ze vaak van een erg dubieuze kwaliteit. We weten uit het verleden dat het voortbestaan van een soort of ondersoort vaak te danken is aan het uitwerken van een kweekprogramma met de in beschermd milieu gehouden dieren. Ook hier is

er dus voor de ernstige liefhebber nog heel wat werk aan de winkel!

Een belangrijke zorg is het feit dat wij over onvoldoende volièrecapaciteit beschikken om de verschillende vormen (soorten, ondersoorten) kamhoenders in beschermd milieu te bewaren. Daarom zoeken wij voortdurend mensen met ervaring die bereid zijn om één of meer volieres beschikbaar te stellen om raszuivere dieren te houden. Raszuiver van soort, maar ook van ondersoort. Omdat er zoveel 'rommel' als echte kamhoenders op de markt komt, is het echt geen sinecure het kaf van het koren te scheiden. Het is dan ook verheugend dat de World Pheasant Association in het kader van het Vietnam Project een aantal jaren geleden 2,3 Rode Kamhoenders beschikbaar heeft gekregen van de dierentuin van Hanoi. Het betreft hier nakomelingen van een in het wild aangetroffen legsel van de ondersoort *Gallus gallus gallus*. Dit zijn prachtige vogels met mooie witte oorschijven. Jammer genoeg blijken deze dieren echter zeer gevoelig te zijn voor ziekten, zodat we er tot nu toe nog niet in geslaagd zijn een behoorlijke populatie in beschermd milieu uit te bouwen en er maar af en toe nafok ter beschikking komt.

Gelukkig zijn er in het verleden ook liefhebbers geweest die er zorg voor hebben gedragen dat hun dieren nooit met andere types of met tamme kippen gekruist werden. Op die manier beschikken we ook over een kleine populatie rode kamhoenders met rode oorschijven.

De kweek met het Lafayette-hoen en zeker met het Sonnerat-hoen is de laatste jaren dan weer meer succesvol geweest, zodat daarvan regelmatig vogels ter beschikking komen. Ook van het groene kamhoen is weer kweekmateriaal aanwezig, maar deze soort is nog gevoeliger en moeilijker te houden en te kweken dan de drie andere. Liefhebbers uit meer zuiderse oorden schijnen met deze dieren meer succes te hebben.

Wie meer informatie wil over onze werkgroep of wie wil meewerken aan onze projecten, kan een kijkje nemen op de website <http://ejfg.wpa-benelux.info/nl/ejfg.html>

Lidmaatschap 2013

Voor wie dit nog niet gedaan heeft, is het weer hoog tijd om je lidmaatschap te vernieuwen door een storting of overschrijving te doen op de volgende rekeningnummer:

1093646 ING-bank Nederland
IBAN NL62INGB0001093646
BIC INGBNL2A
WORLD PHEASANT ASSOCIATION NEDERLAND-BELGIE

De bijdrage voor:

gewoon lidmaatschap : 27 Euro Lid-begunstiger (fellow member) : 50 Euro

Conservation-lid : 115 Euro

Agenda

- 31 augustus 2013 : Aviornis 40 jaar te Planckendael
- 6-7 september 2013 : fazantendag WPA-Duitsland te Maagdenburg
- **14 september 2013 : fazantendag WPA-Benelux in Zoo Parc Overloon**
- 20-22 september 2013 : WPA Annual Convention in Schotland
- 26-29 september 2013 : fazantendag WPA-Tsjechië en Slovakije
- 26-27 oktober 2013 : TT aviornis de Korhaan in Geel
- 2 november 2013 : ruilbeurs aviornis de Korhaan in Geel
- 2-3 november 2013 : TT Aviornis West-Vlaanderen te Roeselare

Wie meer informatie wil over één van deze activiteiten, neemt best contact op met het secretariaat.